

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1.АЗАМОВ Жасурбек Муродович
ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР.....8

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2.МАМАТОВ Худоёр
ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРОЧИЛАР ВА АҲОЛИГА ЕТКАЗИШ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....15

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

3.ИСМАИЛОВА Раъно Шухрат қизи
ДОГОВОР В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ АВТОМОБИЛЬНЫХ
ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ.....21

4.ГАНИЕВ Нихолбек Валиевич
ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИДАГИ
ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТИЗИМИ.....30

5.ХАЙРУЛЛАЕВА Дилбар Абдусаматовна
ЧЕТ ДАВЛАТЛАР СУДЛАРИНИНГ ВА АРБИТРАЖЛАРИНИНГ ҲАЛ КИЛУВ
ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРОГА ҚАРАТИШ ТУШУНЧАСИ ВА
МОҲИЯТИ.....38

6.ZAYNOBIDDINOVA Farangiz Baxtiyor qizi
REFORMS IN THE INVESTMENT LEGISLATION OF UZBEKISTAN.....45

7.ЮЛДАШОВ Абдумумин
ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК БЎЙИЧА МИЛЛИЙ СТРАТЕГИЯЛАРНИНГ
АҲАМИЯТИ ВА БУТУНЖАҲОН ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК
ТАШКИЛОТИНИНГ БУ БОРАДА ТУТГАН ЎРНИ.....53

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

8.ЭШИМБЕТОВА Дармон Уразбаевна, МАШКУРОВ Ғайрат Абдужалилович
КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР ТААЛЛУҚЛИЛИГИ МЕЗОНЛАРИНИНГ ЎЗИГА
ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....60

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

9.ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович, КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
АҚЛИ РАСО ВА НАРОСОЛИК ТУШУНЧАСИ ҲАМДА МЕЗОНЛАРИ,
ШУНИНГДЕК УЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШГА ДОИР ЖИНОЯТ
ҚОНУНИ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....73

10.АЛИЕВ Шухрат Хасанович, ҚАРШИЕВ Фуломжон Сайфуллаевич
ОИЛАДА ЁШЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....87

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ
ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

- 11.РАЖАБОВ Бахтиёр Алмахматович, АБДУҚОДИРОВ Фарходжон Фахритдин
ўғли**
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ ИШТИРОКЧИЛАРИ.....94
- 12.ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич**
СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИК ФАОЛИЯТИ.....102

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

- 13.САИДОВА Лола Абдувахидовна**
ЖАҲОН ГЕНДЕР ТАРИХИГА БИР НАЗАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР
СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....110
- 14.ОЧИЛОВ Бехзод Эргашович**
ГЕНЕЗИС И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СУВЕРЕНИТЕТА И
МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН (ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЙ АНАЛИЗ).....119

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

- 15.ИСРОИЛОВ Боҳодир Ибрагимович**
НОТАРИАЛ ФАОЛИЯТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ.....133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

- 16.ТОШҚУЛОВ Журабой Ўринбоевич, УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович**
ҲУДУДЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИНИ
РЕЙТИНГ БАҲОЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ.....141
- 17.ERKABAЕVA Shakhnoza Ikromjonovna**
THE LEGAL STATUS OF PARTNERSHIPS IN SEVERAL DEVELOPED
COUNTRIES AND THE LIABILITY ISSUES IN PARTNERSHIPS.....149

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

РАЖАБОВ Бахтиёр Алмахматович,
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси кафедра бошлиғи,
юридик фанлар доктори, доцент
E-mail: baxtiyorrajabov05@gmail.com

АБДУҚОДИРОВ Фарходжон Фахритдин ўғли,
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси ўқитувчиси
E-mail: farrukhjon655@gmail.com

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ ИШТИРОКЧИЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): РАЖАБОВ Б.А., АБДУҚОДИРОВ Ф.Ф. ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ ИШТИРОКЧИЛАРИ// Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald. № 2 (2020) Б.94-101.

№.2 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-2-11>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада жиноят процессида исбот қилишнинг иштирокчилари борасида фикр ва мулоҳазалар келтирилган бўлиб, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят процессуал кодексининг 86-моддасида белгиланган исбот қилишнинг иштирокчилари гуруҳларга ажратилган ҳолда таҳлил қилинган ҳамда бу борадаги етакчи олимларнинг фикрлари келтирилган. Таҳлил ва тадқиқотлар натижаларига кўра, бугунги кунда исбот қилишнинг иштирокчиларига оид нормалардаги ҳуқуқий бўшлиқларнинг мавжудлиги очиб берилиб, уни бартараф этиш юзасидан муаллифнинг асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: Исбот қилишнинг иштирокчилари, суриштирувчи, терговчи, прокурор, суд, гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ, эксперт, мутахассис, таржимон, холис.

Ражабов Бахтиёр Алмахматович,
Начальник кафедры Академии МВД Республики Узбекистан, доктор
юридических наук, доцент
E-mail: baxtiyorrajabov05@gmail.com

Абдукодиров Фарходжон Фахритдин угли
Преподаватель Академии МВД Республики Узбекистан
E-mail: farrukhjon655@gmail.com

УЧАСТНИКИ ДОКАЗЫВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются участие в доказывании установленной статьей 86 Уголовно-процессуального кодекса Республики Узбекистан, и мнения ведущих ученых. В ходе анализа выявлены правовые пробелы в процессе участия в доказывании, основанных на фактических данных и выдвинуты обоснованные предложения и рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: Участники доказывания, дознаватель, следователь, прокурор, суд, подозреваемый, обвиняемый, подсудимый, потерпевший, свидетель, эксперт, специалист, переводчик, понятые.

RAJABOV Bakhtiyor,
Head of the Department Academy of the MIA of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Law Sciences, Associate professor
E-mail: baxtiyorrajabov05@gmail.com
ABDUKODIROV Farkhodjon,
Lecturer of the Department of the Academy of
MIA of the Republic of Uzbekistan
E-mail: farrukhjon655@gmail.com

PARTICIPANTS OF EVIDENCE IN THE CRIMINAL PROCESS

ANNOTATION

This article presents the views and opinions of participants in the criminal process, analysis of participants in the evidence established by Article 86 of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Uzbekistan, as well as the views of leading scientists. According to the analysis and research, today there are legal gaps in the rules of participants based on evidence, and reasonable proposals and recommendations of the author have been developed to address them.

Keywords: Participants of evidence, interrogator, investigator, prosecutor, court, suspect, accused, defendant, victim, witness, expert, specialist, translator, witnesses.

Одил судловнинг таъминланиши ва ҳуқуқни муҳофаза қилишнинг самарадорлиги нафақат жиноят ишлари юретишга масъул бўлган давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг қонун нормаларига риоя этишига, балки судлов фаолиятига жалб қилинган ва уни амалга оширишда ёрдам кўрсатувчи барча шахслар: гувоҳлар, экспертлар, жабрланувчилар, таржимонлар ва бошқаларнинг ўз бурчларини виждонан бажаришларига ҳам бевосита боғлиқдир [1, Б.21], [2, Б.25]. Чунки, ЖПКнинг 86-моддаси учинчи қисмида белгиланганидек, ушбу иштирокчилар далилларни тўплаш, текшириш ва баҳолаш билан боғлиқ ҳуқуқларни амалга оширадиган ҳамда мажбуриятларни бажарадилар.

Луғавий манбаларда арабчадан олинган "иштирок" сўзига биргалашиш, қўшилиш; шериклик; умумийлик, муштараклик (бирор иш, маросим, мажлис ва ш.к. да қатнашиш) деган маънони англатиши ҳақида изоҳ берилади [3, Б.260].

ЖПКда исбот қилиш иштирокчилари ҳақида 86-моддада белгиланган. Унга

кўра, исбот қилиш иштирокчилари уч гуруҳга таснифланган.

Биринчи гуруҳ, исбот қилишни амалга оширувчи субъектлар бўлиб, уларга суриштирувчи, терговчи, прокурор, суд киради.

Иккинчи гуруҳ, исбот қилишда иштирок этувчи шахслар бўлиб, уларга гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, ҳимоячи, жамоат айбловчиси, жамоат ҳимоячиси, шунингдек жабрланувчи, фуқаровий даъвогар, фуқаровий жавобгар ва уларнинг вакиллари киритилган.

Учинчи гуруҳга исбот қилиш жараёнига жалб этиладиган шахслар: гувоҳлар, экспертлар, мутахассислар, таржимонлар, холислар, шунингдек бошқа фуқаролар ва мансабдор шахслар киради.

Исбот қилиш иштирокчилари қонунда белгиланган тартибда далилларни тўплаш, текшириш ва (ёки) баҳолаш билан боғлиқ ҳуқуқларни амалга оширадиган ҳамда мажбуриятларни бажарадилар.

Исбот қилиш субъектлари ўз ваколатлари доирасида зиммаларига ҳуқуқий қарорлар қабул қилиш учун далилларни тўплаш, текшириш ва баҳолаш мажбурияти юклатилган шахслардир. Жиноят ишини юритишга масъул бўлган мансабдор шахслар жиноят иши ҳолатларини аниқлаб, шахснинг айбли ёки айбсизлигини исботлашлари, сўнгра жиноят иши бўйича якуний қарор қабул қилишлари лозим [4, Б.193].

А.В. Авилов: "исботлаш мажбуриятининг субъектларини жиноят ишлари бўйича исботлаш субъектлари билан тенглаштириб бўлмайди. Исботлаш субъектлари бўлиб жиноят жараёнининг якунидан манфаатдор бўлган, ёзма ҳужжатлар ва предметларни далил сифатида жиноят ишига қўшиб қўйиш учун уларни тўплаш ва тақдим этиш ҳуқуқига эга бўлган жиноят жараёнининг қатнашчилари ҳисобланадилар" деб таъкидлайди. А.В.Авилов ишни судга қадар юритишда прокурорнинг ваколатлари шундай декларатив хусусиятга эга бўладики, натижада исботлаш мажбурияти юкланган субъект далилларни тўплайди, текширади ва баҳолайди, ўз қарорлари билан жиноят иши учун аҳамиятли бўлган ҳолатлар ва фактларни аниқлайди [5, Б.8-9].

Т.Ю. Иванова ҳам шунга ўхшаш фикрни илгари суриб, исботлаш жиноят-процессуал билиш шакли эканлигини, тергов жараёнида эса прокурор исботлашнинг фаол субъекти ҳисобланиши лозимлигини асослашга уринган [6, Б.7]. А.В. Авилов ва Т.Ю. Ивановалар томонидан исбот қилиш мажбурияти юклатилган фаол субъект сифатида прокурорнинг алоҳида кўрсатилиши бўйича таклифлари албатта ўринли.

ЖПКнинг 86-моддасининг биринчи қисмида исбот қилишни суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд амалга ошириши белгиланган. Фикримизча ушбу процессуал қоидада муайян ҳуқуқий бўшлиқлар мавжуд. Чунки, Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги "Суриштирув институти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги ЎРҚ-442-сон Қонунига мувофиқ ЖПКга жорий этилган 39-1 ва 39-2-моддаларда қайд этилган терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахсларини ҳам субъектлар қаторига киритиш зарур.

Бундан ташқари, ЖПКда белгиланган янги процессуал қоидаларга (39-1-39-2-моддалар) мувофиқ бугунги кунда терговга қадар текширувни амалга оширувчи органлар суриштирув органларига кирмайди. Ушбу ҳуқуқий бўшлиқнинг юзага келиши бизнингча, Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги ЎРҚ-442-сон Қонунига мувофиқ ЖПКга киритилган ўзгартиш ва қўшимчалардан кейин қонун чиқарувчининг назаридан четда қолиб кетганлиги билан изоҳланади. Бу ўз

навбатида, терговга қадар текширувни амалга оширувчи орган мансабдор шахсининг далилларни тўплаш ва уларни сақлаш, тўпланган далилларни текшириш ва баҳолаш натижасида процессуал қарорларни қабул қилиш ваколатига зид бўлиб, исбот қилишнинг умумий шартлари бузилишига замин яратади ва мазкур процессуал қоидаларнинг самарали ишлашига ҳалақит беради.

ЖПКнинг 39-2-моддасининг биринчи қисмида терговга қадар текширувни амалга оширувчи орган бошлиғининг ва унинг мансабдор шахсининг ваколатлари сифатида терговга қадар текширувни бошлашга ёки ўзига бўйсунувчи бошқа мансабдор шахсга уни юритишни топширишга, жиноят ишини кўзғатишга ёки иш кўзғатишни рад этишга ёхуд аризани, хабарни терговга тегишлилигига кўра ўтказишга ҳақли эканлиги белгиланган бўлиб, фикримизча ушбу субъектлар жиноят ишини кўзғатишга ёки иш кўзғатишни рад этишга ёхуд аризани, хабарни терговга тегишлилигига кўра ўтказиш тўғрисидаги қарорларни қабул қилиш жараёнида ўзлари томонидан тўпланган далилларни текширадилар ва баҳолайдилар.

Айниқса, терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси тўпланган иш ҳужжатлари бўйича жиноят ишини кўзғатишни рад қилиш тўғрисидаги қарор қабул қилаётган вақтда, синчковлик билан, тўла, ҳар томонлама ва ҳолисона текширилган далилларга асосланиши лозим. У тўпланган далилларни текшириши давомида уларни тасдиқловчи ёки рад этувчи қўшимча далилларни тўплашлари ва далилларни таҳлил қилиб баҳолаши, шундан сўнг уларга асосланган ҳолда жиноят ишини кўзғатишни рад қилиш тўғрисидаги қарор қабул қилиши лозим.

ЖПК 95-1-моддасининг иккинчи қисмида фактик маълумотлардан далил сифатида фойдаланишнинг мақбул эмаслиги ҳақида суриштирувчи, терговчи, прокурор ёки суд билан бир қаторда терговга қадар текширувни амалга ошираётган органнинг мансабдор шахси ҳам ҳар бир ҳолатда йўл қўйилган бузилиш нимада аниқ ифодаланганлигини аниқлаб асослантирилган қарор қабул қилиши ҳақида белгиланганлиги юқоридаги фикрларни тасдиқлайди.

Бундан ташқари, ЖПКнинг 187-моддасининг биринчи қисмида терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси эксперт хулосасини жиноят иши ёки терговга қадар текширув материаллари бўйича тўпланган бошқа далиллар билан биргаликда унинг илмий асосланганлиги ва экспертиза ўтказиш учун белгиланган барча процессуал қоидаларга риоя этилганлиги нуқтаи назаридан баҳолашга ваколатли эканлиги белгиланган.

Фикримизча, терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси ҳам исбот қилишни амалга ошириши мумкинлигига оид қоида ЖПКнинг 86-моддасининг биринчи қисмида ўз аксини топиши лозим.

Исбот қилишда иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар - гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, ҳимоячи, жамоат айбловчиси, жамоат ҳимоячиси, шунингдек жабрланувчи, фуқаровий даъвогар, фуқаровий жавобгар ва уларнинг вакиллари далилларни тўплашда ёзма ҳужжатларни ва нарсаларни жиноят ишига далил сифатида қўшиш учун тақдим этиш орқали иштирок этадилар.

Исбот қилишга жалб этиладиган шахслар - гувоҳлар, экспертлар, мутахассислар, таржимонлар, холислар, шунингдек бошқа фуқаролар ва мансабдор шахслар жиноят иши бўйича аҳамиятга эга бўлган маълумотларнинг манбалари бўлиб хизмат қиладилар, яъни уларнинг кўрсатувлари далиллар учун манба вазифасини ўтайди [7, Б.7-8].

Ҳар бир таснифнинг мезони бўлгани сингари, фикримизча, исбот қилиш иштирокчиларининг таснифи ҳам маълум бир мезонлар асосида тизимлаштирилиши лозим. Исбот қилиш иштирокчиларининг таснифи бўйича

юқорида келтириб ўтилган ЖПК нормасининг шарҳи ва билдирилган фикрлар шартли бўлиб, исбот қилишда иштирок этадиган шахсларнинг исбот қилиш мажбурияти юклатилганлиги ва унда иштирок этиши (ёки жалб этилиши) ушбу таснифнинг мезони сифатида намоён бўлади. Қонун чиқарувчи айнан шу мезон асосида исбот қилиш иштирокчиларини гуруҳлаштирган ва алоҳида норма билан тартибга солган.

Юридик адабиётларда исбот қилиш иштирокчиларининг таснифи бўйича турли ҳил ёндашувларни кўриш мумкин. Чунки, айрим олимлар исбот қилиш иштирокчиларини таснифлашда қайси мезонлар асосида гуруҳлаштириш лозимлиги бўйича фикрларни очиқ қолдирганлар.

Айрим тадқиқотчиларнинг таснифи исботлаш жараёнининг субъектлари ва иштирокчиларининг исботлаш фаолиятидаги ўрни асосида амалга оширилган, бошқалари эса исбот қилиш иштирокчиларини ҳуқуқ ва мажбуриятлари мезони бўйича, яна бирлари далилларни шакллантириш босқичлари бўйича таснифлаш зарурлиги ҳақида фикр-мулоҳазаларни асослашга уринганлар.

С.М. Рахмонова исбот қилиш иштирокчиларини шартли равишда 3 гуруҳга бўлган ҳолда қуйидагича таснифлайди:

биринчиси, исбот қилиш мажбурияти юкланган шахслар, уларга суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд киритилади;

иккинчиси, исботлашда иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар, уларга гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, ҳимоячи, жамоат ҳимоячиси, жабрланувчи, фуқаровий давогар, фуқаровий жавобгар киритилади;

учинчиси, исботлашда ҳам ҳуқуқ ва мажбуриятга эга бўлган шахслар, уларга гувоҳ, эксперт, мутахассис, таржимон, холис фуқаролар ва мансабдор шахслар киритилади [8, Б.173].

С.М. Рахмонованинг ушбу таснифи исбот қилишнинг барча иштирокчиларини таснифлашга ҳаракат қилган. Муаллифнинг исбот қилиш иштирокчиларини ҳуқуқ ва мажбуриятлари мезони бўйича таснифлашга уринганлигини кўриш мумкин. Шу асосда С.М.Рахмонованинг таснифини қўллаб қувватлаш мумкин.

Чунки исбот қилиш иштирокчилари мазкур жараёнга ўзларига юклатилган мажбуриятлар ва улардан келиб чиқадиган хизмат вазифалар орқали ёки исбот қилиш бўйича уларга берилган ҳуқуқни амалга оширган ҳолда исботлаш жараёнининг иштирокчисига айланиши бир қатор норматив ҳужжатларда мустаҳкамлан.

А.К. Маслов исбот қилиш иштирокчиларини таснифлаш жараёнида далилларни тўплашда иштирок этувчи бошқа шахслар гуруҳига алоҳида эътибор қаратиш лозимлигини, уларнинг фаолияти ЖПКнинг алоҳида нормаси билан тартибга солиниши кераклигини таъкидлаб, ҳимоячи далилларни тўплашда маълумотларни тақдим этиш орқали иштирок этиши лозимлигини, одил судлов иштирокчиларидан ташқари далилларни бошқа шахслар, шу жумладан мансаб мажбуриятларини бажараётган (масалан, маъмурий-юрисдикция фаолиятини амалга оширувчи) шахслар тақдим этишлари мумкинлиги, олинган нарсалар, бошқа ҳужжатлар, жиноят қуроллари, пуллар, қимматликлар, кийимлар, ашёвий ва бошқа мулк терговчи томонидан кўздан кечирилади, эҳтиёж туғилса, текширилади ва далилларни тўплаш, текшириш ва баҳо беришни тартибга солувчи жиноят-процессуал қонунчилигининг қоидаларига мувофиқ, терговчининг асослантирилган қарори билан жиноят ишининг материалларига қўшилиши лозимлигини таъкидлаб ўтади [9, Б.10-11].

А.К. Масловнинг исбот қилиш иштирокчиларини таснифлаш жараёнида далилларни тўплашда иштирок этувчи бошқа шахслар гуруҳига алоҳида эътибор

қаратиш лозимлиги ҳақидаги фикри эътиборлидир. Амалдаги ЖПКда исбот қилиш иштирокчилари сифатида таснифланган шахслардан ташқари исбот қилишга бошқа шахслар ҳам жалб этилиши мумкин. ЖПКнинг 86-моддаси учинчи қисмида оддий фуқароларнинг ҳам исбот қилишда иштирок этишлари белгиланган. Яъни, ЖПКнинг 198-моддаси ва 200-моддасига мувофиқ нарса ёки ҳужжатни унинг эгаси унга алоқаси бўлмаган бошқа жиноят иши доирасида далил сифатида фойланиш учун тақдим қилиши мумкин.

Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислохотлар самараси ўлароқ, Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 4 апрелдаги қонуни асосида ЖПКнинг 87-моддасининг иккинчи қисмига киритилган ўзгартиш билан ҳимоячининг жиноят процессидаги иштирокига оид процессуал қоидаларга тегишли қўшимчалар киритилиб, у далил тўплаш ваколатига эга бўлганлиги инкор этиб бўлмайдиган ҳолат.

Фикримизча, ҳимоячига далил тўплаш ваколати берилганлигини инобатга олиб уни исбот қилишда иштирок этувчи субъектлар тоифасидан чиқариш ва ЖПКнинг 86-моддаси биринчи қисмида белгиланган исбот қилишни бевосита амалга оширишувчи иштирокчилар қаторига киритиш мақсадга мувофиқдир. Чунки, ЖПКнинг 85-моддасида исбот қилишнинг тушунчаси таърифланган бўлиб, унда исбот қилиш ишни қонуний, асосланган ва адолатли ҳал қилиш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатлар тўғрисидаги ҳақиқатни аниқлаш мақсадида далилларни тўплаш, текшириш ва баҳолашдан иборат эканлиги белгиланган. ЖПКнинг далилларни тўплашни тартибга солувчи 87-моддасининг иккинчи қисмида эса ҳимоячи жиноят иши бўйича далилларни тўплаш ва тақдим этишга ҳақли бўлиб, улар жиноят иши материалларига қўшиб қўйилиши, шунингдек терговга қадар текширув, суриштирув, дастлабки тергов ўтказиш ва жиноят ишини судда кўриш жараёнида мажбурий баҳолаши лозимлиги белгиланган. Айтиш мумкинки, ЖПКнинг 85-моддаси талаби билан 87-моддасининг иккинчи қисмида белгиланган шартлар бир-бирига номуносиб бўлиб қолган.

Ушбу ҳолат ЖПКга Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 4 апрелда қабул қилинган Қонуни [10] асосида ЖПКнинг 87-моддасининг иккинчи қисмига ўзгартишлар киритилганда қонун чиқарувчининг назаридан четта қолганлиги билан изоҳланади. ЖПКдаги мазкур бўшлиқ, ҳимоячининг далил тўплаш орқали исбот қилишда иштирок этиш ҳуқуқига тўсиқ бўлиши билан бир қаторда, исбот қилишнинг умумий шартлари бузилишига замин яратади ва мазкур процессуал қоидаларнинг бенуқсон ишлашига ҳалақит беради.

ЖПКнинг 86-моддасида келтирилган исбот қилиш иштирокчиларининг тизими ва рўйхати тўлиқ бўлмай, такомиллаштиришга муҳтож.

Юқорида қайд этилган фикрлардан хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, ЖПКнинг 86-моддасининг биринчи қисмини қуйидаги таҳрирда баён этиш мақсадга мувофиқдир:

"86-модда. Исбот қилиш иштирокчилари

Исбот қилишни терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси, суриштирувчи, терговчи, прокурор, суд ва адвокатамалга оширади. Адвокат ҳужжатлар ва тушунтиришлар талаб қилиб олиш, шахсларни сўровдан ўтказиш ва экспертиза тайинлаш орқали далилларни тўплаши ва текшириши мумкин".

Айнан ушбу ўзгартишдан келиб чиқиб, ЖПК 329-моддаси иккинчи қисмини "топшириқлар бериш" деган жумладан кейин "шахсларни сўровдан ўтказиш" деган жумла билан тўлдириш талаб этилади.

Терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси ва

ҳимоячининг исбот қилишни амалга оширувчи субъектлар қаторига киритилиши ва буни ЖПКнинг 86-моддасининг биринчи қисмида белгиланиши бугунги кунда ЖПКда мавжуд ҳуқуқий бўшлиқларнинг бартараф этилишига ва исбот қилишнинг умумий шартларига бенуқсон равишда амал қилинишига замин яратади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1.Тошпўлатов А.И. Ёлгон гувоҳлик учун жиноий жавобгарлик муаммолари: Юрид. фан. номз. дис. автореф. - Т., 2008. - 21 б. (Toshpulatov.A.I. Problems of criminal liability for perjury: Dissertation abstract of the candidate of law - Т., 2008. - 21 p.)

2.Караходжаева О.Р. Конституционные основы обязанностей граждан Республики Узбекистан: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Т., 2008. - 25 с. (Karaxodjayeva.O.R. Constitutional principles of the duties of citizens of the Republic of Uzbekistan: Dissertation abstract of the candidate of law - Т., 2008. - 25 p.)

3.Ўзбек тилининг изоҳли луғати. - Т., 2006. - 584 б.(Annotated dictionary of the Uzbek language- Т., 2006. - 584 p.)

4.Саҳаддинов С. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Умумий қисм (илмий-амалий шарҳ) / - Т.: Янги аср авлоди, 2014. - 592 б. (Saxadinov S. Comments on the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan. General section (scientific and practical commentary) - Т.: Янги аср авлоди, 2014. - 592 p.)

5.Авилов А.В. Субъекты обязанности доказывания в уголовном судопроизводстве: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Краснодар, 2011. - 25 с. (Avilov A.V. Subjects of the duty of proof in criminal proceedings: dissertation abstract of the candidate of law - Krasnodar, 2011. - 25 p.)

6.Иванова Т.Ю. Участие прокурора в доказывании на предварительном следствии: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.- Самара, 1999.- 18 с.(Ivanova.T.Yu.The participation of the prosecutor in the evidence at the preliminary investigation: dissertation abstract of the candidate of law - Samara, 1999. - 18p.)

7.Попов В.С. Участие адвоката-защитника в процессе доказывания на стадии предварительного расследования и в суде первой инстанции: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Челябинск, 2005.- 27 с.(Popov.V.S.The participation of the defense attorney in the process of proof at the preliminary investigation stage and in the court of first instance: Abstract of dissertation for the degree of candidate of legal sciences: dissertation abstract of the candidate of law - Samara, 2005. - 27p.)

8.Jinoyat-protsessual huquqi. Umumiy qism: Darslik / Mualliflar jamoasi. - Т.: TDYU, 2017. - 491 б. (Criminal procedure law. General section: Textbook / Team of authors - Т.: TDYU, 2017. - 491 p)

9.Маслов А.К. Деятельность следователя по процессуальному оформлению предметов, вещей и иных документов в качестве доказательств по уголовным делам: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Краснодар, 2011. - 24 с. (Maslov.A.K. Activities of the investigator in the procedural execution of objects, things and other documents as evidence in criminal cases: Abstract of dissertation for the degree of candidate of legal sciences: dissertation abstract of the candidate of law - Krasnodar, 2011. - 24p.).

10 Ўзбекистон Республикасининг "Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича чора-тадбирлар қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги 2018 йил 4 апрелдаги

Қонуни // <http://lex.uz>. (Law of the Republic of Uzbekistan "On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Uzbekistan in connection with the adoption of measures to strengthen the guarantees of rights and freedoms of citizens in judicial proceedings" dated April 4, 2018 // <http://lex.uz>.)